

JOSIP PAVLIČEK*

Obrada terena kod ubojstava (organizacijski aspekti prikupljanja obavijesti od građana)

Sažetak

Obrada terena kod ubojstava je izvidna radnja koja se poduzima kada postoji vjerojatnost da će se u užem ili širem području mjesta događaja pronaći svjedoci koji mogu pomoći razjašnjavanju okolnosti počinjenja kaznenog djela, odnosno prikupiti druge kriminalistički i pravno relevantne činjenice. Provođenju te izvidne radnje treba pristupiti što ranije, no ne prije prikupljanja početnih obavijesti o događaju kako bi se mogle odrediti njezine glavne smjernice. Potrebno je što više standardizirati postupanje, uvesti organizacijska poboljšanja te korištenje informatičke tehnologije da bi se postigli što bolji rezultati i ostvario pregled nad kriminalističkom obradom.

Ključne riječi: ubojstva, obrada terena, organizacija prikupljanja obavijesti od građana.

UVOD

Kriminalistička obrada ubojstava je složeni sustav radnji koje poduzimaju brojni policijski specijalisti. Razina složenosti je određena okolnostima počinjenja kaznenog djela. Među tim okolnostima su najznačajnija saznanja o počinitelju i dokaznim činjenicama. Tako će se kriminalistička obrada temeljiti na rutinskom evidentiranju i prikupljanju relevantnih činjenica kada su nakon počinjenja ubojstva poznate okolnosti počinjenja i sudionici. Međutim, kada je počinitelj nepoznat, uz specijalistička znanja, nameće se potreba uvođenja određenih organizacijskih metoda i tehnika kojima će se uskladiti postupanje policijskih službenika i međuodnos pojedinih radnji.

Uz eksploataciju materijalnih tragova kroz pojedine istražne (dokazne) i kriminalističke radnje poput očevida, privremenog oduzimanja predmeta, pretrage doma i drugih

* Josip Pavliček, magistar kriminalistike, predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

prostorija, pretrage javnih površina, značajno mjesto u kriminalističkoj obradi ubojstava zauzima prikupljanje obavijesti iz personalnih izvora. U tu skupinu ubrajaju se osobe s čijim se identitetom raspolaže u prvim stadijima ili je pak identitet relativno lako utvrditi kao što su obitelj žrtve, prijatelji, poslovni suradnici, svjedoci koji su zatečeni na mjestu događaja. Osim takvih osoba kriminalisti će nastojati u skupini građana koji su prostorno i vremenski povezani s događajem tragati za svjedocima samog počinjenja kaznenog djela, kao i svjedocima kojima su poznate okolnosti koje su prethodile ili su uslijedile nakon počinjenja, a mogle bi pomoći razjašnjavanju ubojstva.

Radnje koje se poduzimaju s tim ciljem u kriminalističkoj praksi zovemo obrada terena. Razmatramo li pojam obrade terena s pozicija uvriježenosti u hrvatskoj kriminalističkoj doktrini pronalazimo ga u svakodnevnoj profesionalnoj komunikaciji, naročito među kriminalističkom policijom. Na takav način se nametnuo kao simbol skupa mjera i radnji koje se poduzimaju u određenim kriminalističkim situacijama. Drugim riječima radi se o radnjama s pomoću kojih policijski službenici prikupljaju obavijesti od građana koji stanuju, rade ili su na neki drugi način povezani s lokacijama na kojima se odvijao neki od segmenata počinjenja ubojstva. Prikupljaju se obavijesti o tijeku događaja, svjedocima, dokazima, počinitelju, sudionicima i drugim relevantnim činjenicama. Iako se radi primarno o obradi personalnih izvora prilikom obrade terena ponekad ćemo pronaći u užoj i široj zoni mjesta događaja tragove, predmete koje je počinitelj ostavio iza sebe kao i snimke zatvorenih videosustava (nadzornih kamera) koje su eventualno snimile kretanje počinitelja ili njegove sudionike. Stoga je uputno prilikom odlaska na teren policijskim službenicima i u tom pravcu dati upute.

Geberth¹ navodi da primarna svrha angažiranih detektiva na obradi terena čak ne bi trebala biti obavljanje detaljnih intervjua nego lociranje mogućih svjedoka ili osoba koje mogu imati obavijesti o kaznenom djelu.

Iako je svako ubojstvo, osobito ono s nepoznatim počiniteljem, vrlo individualno i za njegovo razjašnjavanje se koristi specifičan metodološki sustav, suvremena kriminalistika teži standardiziranju u postupanju kod temeljnih kriminalističkih radnji. Tako se osigurava pomoć kriminalistima prilikom donošenja odluka u hitnim i stresnim situacijama. Međutim, riječ je samo o općim okvirima na koje će se morati nadopunjavati kreativne i inteligentne odluke kriminalista.

Temelj i obvezu redarstvenih vlasti za provođenje obrade terena nalazimo u članku 177. Zakona o kaznenom postupku² koji u slučaju postojanja osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, nalaže, da su redarstvene vlasti dužne poduzeti potrebne mjere da se pronađe počinitelj kaznenog djela, da se počinitelj ili sudionik ne sakrije ili ne pobjegne, da se otkriju i osiguraju tragovi kaznenog djela i predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da prikupe sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka. U tu svrhu se redarstvenim vlastima daje ovlast da mogu, između ostalog i tražiti potrebne obavijesti od građana. Na jednaki način to područje regulira i članak 207. novog Zakona o kaznenom postupku³.

¹ Geberth, V. J., 2006., 78.

² Zakon o kaznenom postupku. (NN 110/97., 27/98., 58/99., 112/99., 58/02., 143/02., 115/06.)

³ Zakon o kaznenom postupku, od 24. 12. 2008. (NN 152/08.)

1. ZAŠTO SE PODUZIMA OBRADA TERENA?

Dijelom su razlozi spomenuti u uvodnom dijelu, no odluka o obradi terena se temelji na profesionalnoj procjeni da bi se od građana prikupili korisni podaci o žrtvi, svjedocima, građanima koji su se kretali u blizini mjesta događaja prije, tijekom i nakon počinjenja ubojstva, identitetu ili izgledu počinitelja i sudionika, vozilima koja su koristili. Obrada terena se u prilagođenom obliku može koristiti i tijekom neposrednog traganja (potjere) za počiniteljem kada se prikupljaju podaci o pravcima njegovog kretanja ili lokacijama na koje se sklonio.

Ponekad će trebati pronaći oštećene drugim kaznenim djelima tijekom počinjenja ubojstva (primjerice dovođenje u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom – počinitelj je prilikom pucanja u žrtvu ispalio više streljiva od kojih su se neka zabila u zid neposredno pored građanina koji je u to vrijeme šetao svog psa, no do dolaska policije se udaljio). Odluke o provođenju obrade terena temelje se na činjenicama i podacima do kojih se došlo poduzimanjem hitnih mjera i radnji, pa se u tim slučajevima radi o relativno usmjerenim obradama terena (traganje za osumnjičenikom na osnovi osobnog opisa, traganje za vozilom). Kada nema takvih konkretnih saznanja onda se poduzima opća obrada terena kojoj je cilj, najčešće prema sustavu koncentričnim krugovima, obuhvatiti užu i širu zonu mjesta događaja. Uglavnom se ona ipak svodi na užu zonu, odnosno stanare u zgradama ili kućama pored mjesta boravka žrtve, odnosno mjesta gdje je pronađeno mrtvo tijelo.

2. KADA ZAPOČETI S OBRADOM TERENA?

S obradom terena je svakako potrebno započeti što ranije, no ne prije nego se prikupe osnovni podaci o događaju i izradi početni plan obrade terena. Naime, u praksi se uočava da rukovoditelji odmah po dolasku na mjesto događaja raspoređuju kriminaliste po obližnjim objektima s zadaćom prikupljanja obavijesti iako niti oni sami nemaju jasnu predodžbu što se dogodilo niti koje podatke treba prikupljati. Takav pristup ima temelje ako se radi o neposrednom traganju za počiniteljem pa brzina reakcije može biti od presudnog značaja. Osim toga s početnim saznanjima i očekivanim rezultatima obrade terena treba upoznati policijske službenike koji će tu obradu provoditi. Oni moraju imati osnovna saznanja o događaju⁴. Nije opravdano očekivati da će policijski službenici prikupljati kvalitetne informacije, ako prije toga nisu adekvatno upoznati s bitnim činjenicama i pravilno usmjereni, jasno, pri tome vodeći brigu o zaštiti probitaka kriminalističke obrade. Upoznajemo li službenike s radnim zadacima, iz razloga hitnosti, na javnom mjestu treba biti oprezan da sadržaj takvog radnog sastanka ne bude dostupan javnosti i medijima. Trebamo biti svjesni mogućnosti suvremene audio-video tehnike kojom raspolažu građani i mediji.

Učinimo li potrebne pripreme za obradu terena izbjeci ćemo nepotrebno višekratno inkomodiranje građana, gubitke vremena za radnje koje će se kasnije svejedno ponavljati, a situacija stanja u obradi terena će biti jasna i pregledna. Nije potrebna odmah po dojavu nazočnost svih raspoloživih snaga na mjestu događaja, korisnije ih je okupiti u najbližoj

⁴ Vrlo često se događa da se više specifičnih detalja o kriminalističkoj obradi podijeli s medijima nego s policijskim službenicima koji u njoj sudjeluju.

policijskoj postaji, a na mjesto događaja uputiti samo kriminaliste koji će izraditi početne planove obrade terena⁵.

Plan obrade terena mora sadržavati sažetak raspoloživih saznanja temeljem kojih se donose verzije o događaju i počiniteljima, odnosno radne hipoteze i odluke o daljnjim mjerama i radnjama. Dakle, moraju biti vidljivi razlozi zbog kojih su pojedine odluke donošene, počevši od onih razloga zbog kojih se određuje obrada terena. Osim toga moraju se predvidjeti lokacije obrade terena, članovi tima, podjela poslova unutar tima, materijalno-tehnički resursi, upitnik i evidencija obrade terena.

Operativne odluke koje donosi voditelj obrade terena trebaju se upisivati u knjigu odluka sa odgovarajućim parametrima; tko je donio određenu odluku, kada je ona donesena, koji je njezin sadržaj, kojim kadrovskim i materijalnim resursima je sprovesti, razlozi koji su doveli do njenog donošenja, rok izvršenja te na kraju ishod postupanja po pojedinoj odluci. Knjiga odluka je dokument koji je adekvatno označen, s numeriranim stranicama i koji se sastavlja za konkretnu kriminalističku obradu.

3. GDJE PROVODITI OBRADU TERENA?

Obrada terena se provodi u okolini mjesta gdje je počinjeno ubojstvo, mjesta pronalaska mrtvog tijela, mjesta gdje je žrtva zadnji puta viđena živa, mjesta napada, putova dolaska i odlaska počinitelja ili sudionika s mjesta događaja, lokacija čestog odlaženja žrtve ili pak mjesta na kojima bi građani ili naknadno policijski službenici, mogli, s obzirom na dinamiku počinjenja ubojstva, zapazili određene operativno i procesno relevantne činjenice. Treba obuhvatiti stanare i posjetitelje u zgradi gdje se dogodilo ubojstvo, zaposlene, stranke i portire u obližnjim poduzećima, osoblje i česte goste u obližnjim ugostiteljskim objektima, klubove, taksi, autobusna, tramvajska i željeznička stajališta, javna i privatna poduzeća koja se bave dostavom pisama i paketa na određenom području i druge javne i privatne objekte. Opseg obrade terena ovisi o tome je li ubojstvo počinjeno na javnom i visoko urbaniziranom mjestu gdje je velika frekvencija prolaznika, ruralnoj sredini ili potpuno nenaseljenom predjelu. Isto tako ovisi i o dinamici počinjenja (počinitelj se kretao po javnoj površini, ostavljao tragove, počinio druga kaznena djela). U određivanju opsega mogu pomoći i stručna mišljenja forenzičara⁶. Nije moguće generalno govoriti o površinama koje je potrebno zahvatiti. To će ovisiti o konkretnoj kriminalističkoj situaciji. U pojedinim slučajevima će obrada terena biti središnji pravac kriminalističke obrade, dok će u slučajevima ubojstava ili pronalaženja mrtvih tijela u potpuno nenaseljenim predjelima biti minimalna ili u potpunosti izostati u svom klasičnom obliku.

Područje na kojem će se obavljati obrada terena određuju zajedno kriminalist zadužen za vođenje obrade terena i voditelj kriminalističke obrade. Precizno se određuju ulice i kućni brojevi te se teren podjeli u najmanje dvije zone. Kako obično nema dovoljno kadrovskih potencijala da se istodobno pokrije kompletan teren koji bi trebalo obraditi

⁵Na taj način se izbjegava nepotrebna gužva na mjestu događaja, potencijalno uništavanje ili kontaminacija tragova.

⁶Može biti značajna procjena sudskomedicinskog vještaka o mogućnosti kretanja žrtve s određenom vrstom i intenzitetom ozljeda.

nužno je odrediti prioritete. To znači da se na osnovi raspoloživih informacija određuje zona u kojoj se očekuju najbolji rezultati i u kojoj treba kontaktirati sa svim građanima koji su se u njoj zatekli u kritično vrijeme te se najprije kreće s obradom u toj zoni. Razvojem obrade, ovisno o informacijskom supstratu, prioritete se mogu dopunjavati i mijenjati. Možda će se u nekim slučajevima trebati većina kriminalista koja sudjeluje u kriminalističkoj obradi preusmjeriti na obradu terena, jer se ocijenilo da bi se time postigli kvalitetniji rezultati. Također je potrebno odrediti i maksimalnu zonu koja podrazumijeva kompletno područje koje će trebati obraditi.

4. FORMIRANJE TIMA

Već je spomenuto da je voditelja obrade terena nužno odrediti u najranijim stadijima kriminalističke obrade. Za obradu terena formira se tim kriminalista ili detektiva koji imaju iskustva u istraživanju krvnih delikata. Takav profesionalni profil službenika ima prednost utoliko što će oni moći detaljnije sagledati pojedini iskaz građana u kontekstu kriminalističkog istraživanja ubojstva i kompetentnije poduzimati povezane radnje s tim iskazom. U nedostatku kadrova tim se može popuniti s policijskim službenicima koji rade na tom pozorničkom ili ophodnom rajonu ili policijskih službenika drugih policijskih postaja, a ponekad i uprava. Broj članova tima i njihova operativna kvaliteta ovisi o opsegu područja koje je potrebno obraditi te prioriteta kriminalističke obrade. Obično je to kod značajnijih kriminalističkih obrada najbrojniji tim unutar operativnog stožera.

Neke zadaće voditelja tima:

- zajedno s voditeljem kriminalističke obrade određuje zone obrade terena, prioritete i tim kriminalista
- izrađuje početni, a kasnije i precizan operativni plan obrade terena
- sastavlja upitnik za obradu terena i istog nadopunjava ovisno o raspoloživim saznanjima
- održava svakodnevne radne sastanke s članovima tima
- određuje radno vrijeme ovisno o mogućnostima zatjecanja građana u stanovima ili radnom mjestu
- opskrbljuje članove tima s potrebnim materijalno-tehničkim sredstvima, organizira njihov prijevoz do mjesta obrade
- određuje konkretne zadaće svakog člana tima
- prenosi članovima tima informacije bitne za kvalitetno obavljanje zadaća, ali i djeluje edukacijski
- organizira i vrši prihvata i obradu podataka s terena, analizira izvješća
- bez odlaganja prosljeđuje do voditelja kriminalističke obrade informacije hitne prirode
- vodi evidencije stanja obrade terena
- sažeto izvještava o korisnim informacijama voditelja kriminalističke obrade i iste prenosi voditeljima drugih segmenata kriminalističke obrade
- obavlja nadzor nad provođenjem zadaća.

Vrijeme provođenja obrade terena ovisi o specifičnostima boravka i kretanja građana na području koje se obrađuje. Tako u slučajevima kada obrađujemo stambenu četvrt

gdje su građani uglavnom zaposleni moramo prilagoditi vrijeme obilaska tog područja završetku njihovog radnog vremena. To su obično kasni poslijepodnevni sati, može ih se isto tako zateći vikendom, no treba voditi brigu o tome da se ne dolazi u kasne večernje sate ili prerano ujutro. Uputno je izbjegavati vrijeme u zimi iza 19,00 sati, a ljeti iza 21,00 sat. Ukoliko se primjerice radi o industrijskoj zoni onda treba vrijeme prilagoditi radnom vremenu zaposlenika. U dosta slučajeva neće biti zatečeni svi stanari u kući pa treba pokušati tijekom prvog kontakta dogovoriti vrijeme kada se preostali članovi mogu zateći kod kuće. U najužoj zoni trebaju biti ispitani svi građani. Tu je potrebno pokazati ustrajnost i doista ih sve kontaktirati. Teško je preuzeti rizik da baš među izostavljenima bude svjedok ubojstva. Tada je zbog površnosti pojedinog kriminalista ogroman trud obrade terena uzaludan. U tom segmentu važnu ulogu ima voditelj obrade terena koji će kontrolirati obavljanje zadaća.

5. UPITNIK

Definiranjem parametara obrade terena, ali i uzimajući u obzir do tada prikupljene podatke pristupa se izradi upitnika. Upitnik je dokument djelomično standardiziranog oblika koji se može uz određene izmjene i nadopune primjenjivati u više kriminalističkih obrada ubojstava. Dosadašnjom kriminalističkom praksom se pokazalo da obavijesti koje prikupljaju kriminalisti obradom terena nisu cjelovite. Građaninu se ne postavljaju sva potrebna pitanja radi dobivanja što potpunije obavijesti, a i od onog što se dozna samo se dio kasnije upisuje u izvješće pa sve do slučajeva kada se ne postavljaju važna pitanja pa se onda ti dijelovi nadopunjavaju vlastitom konstrukcijom policijskog službenika (navodi se da građanin nema saznanja i slično).

Da bi se smanjili spomenuti propusti izrađuje se upitnik u obliku formulara koji kriminalist ispunjava tijekom razgovora s građaninom, a koji sadrži pitanja bitna za kriminalističku obradu. Naravno, ostavlja se prostor da ovisno o tijeku razgovora kriminalist prikupi i druga korisna saznanja.

Za voditelja tima je često jednostavnije kada naloži općenite zadaće kriminalistima i prepusti se njihovoj domišljatosti te na taj način prenese odgovornost na druge. No to može ukazivati da niti voditelj tima, a niti onaj kriminalist koji vodi čitavu obradu nemaju jasnu viziju što bi trebalo prikupljati, od koga i na koji način. Vjerojatno će kod nekih kriminalista biti povrijeđena slika o njihovim istražiteljskim sposobnostima, neki će pokazivati otpor prema takvom načinu rada, no treba ustrajati, jer će na kraju rezultati biti jasno vidljivi. Na taj način obrada terena postaje sređenija, preglednija i kvalitetnija. Korištenjem upitnika mogu se i djelomično prevladati nejednakosti u razini profesionalne osposobljenosti policijskih službenika koji sudjeluju u obradi.

Na kraju svakog radnog dana kriminalisti obave svaki po desetak ili više obavijesnih razgovora. Naravno, svi istodobno imaju potrebu napisati izvješća i tu se pojavljuju tehnički problemi, nedostatak daktilografa, slobodnih računala ili pak izvješća ostanu neprepisana i gomilaju se iz dana u dan. Pojavi li se u međuvremenu potreba za preusmjeravanjem potencijala ta izvješća ne budu nikada niti prepisana. Ispunjavanjem upitnika u rukopisu taj se problem rješava trenutno i voditelj obrade terena ima na kraju dana sva izvješća i time sva saznanja te potpun pregled učinka.

Prilikom obrade terena valja imati na umu mogućnost da se tom prilikom može obuhvatiti i počinitelja ubojstva. Stoga treba pristupiti svakom obavijesnom razgovoru s određenom dozom opreza i sumnje. Dvojbene i nelogične izjave bez odlaganja treba provjeravati. Promatrano sa stajališta tehnika prikupljanja obavijesti radi se o kognitivnom intervjuu⁷ koji je posebna tehnika intervjua za ispitivanje kooperativnih svjedoka i žrtava kaznenih djela⁸ s pomoću kojeg se povećava količina te kvaliteta podataka u odnosu na uobičajene metode ispitivanja svjedoka, odnosno uobičajeni policijski intervjui. Tijekom obrade terena svakako nam je primarni cilj pronalaženje neposrednih svjedoka očevidaca koji mogu iskazivati o počinjenju ubojstva ili pojedinim stadijima počinjenja no isto tako ćemo vrlo često susretati i tzv. svjedoke po čuvenju koji su do saznanja o kaznenom djelu došli od svjedoka očevidca, drugog svjedoka po čuvenju ili pak počinitelja, odnosno sudionika. Ovisno o specifičnostima počinjenja pojedinog ubojstva mogu se pojaviti značajnije poteškoće u traganju za "izvorom" informacija koje prenosi pojedini svjedok.

Prikupljanje obavijesti od građana prilikom obrade terena u određenim situacijama može biti zahtjevnije od onog koje se odvija u službenim prostorijama policije. Promatramo li to s aspekta strukture intervjua uočavamo da će priprema takvog intervjua biti relativno općeg karaktera i standardizirana za veliku većinu građana koje ćemo kontaktirati. Svakako će biti potreban uvid u operativne evidencije za svaku pojedinu zgradu ili ulicu kako bi stekli barem djelomični uvid u strukturu građana koje ćemo susresti na terenu. Bit će u određenim slučajevima značajno vidjeti da li među njima ima evidentiranih počinitelja kaznenih djela i kojih, vlasnika oružja, vozila kakva se dovode u vezu s počinjenjem ubojstva i slično. Takvi, relativno zahtjevniji intervjui zahtijevaju i dodatnu pripremu.

Sam tijek intervjua će uglavnom pratiti stadije tzv. stupnjevitog intervjua u kojima će kriminalist nakon uvodnog dijela i upoznavanja građanina s razlozima prikupljanja obavijesti, opuštanja i provjere identiteta prijeći na glavni stadij ili stadij slobodnog do-sjećanja. Na takav način se dobivaju informacije koje imaju najveću razinu pouzdanosti, jer ih je svjedok iznio bez dodatnih podsjećanja i eventualnih sugestivnih utjecaja. Nakon nesmetanog izlaganja svjedoka kriminalist prelazi na stadij postavljanja pitanja kojima će nadopuniti, razjasniti ili precizirati pojedine segmente iskaza, koja će obuhvatiti odgovore na što više "zlatnih" pitanja kriminalistike. U tom stadiju bit će obuhvaćena i pitanja koja imaju cilj utvrđivanje objektivnih okolnosti koje su pratile svjedokovo opažanje poput vidljivosti, udaljenosti s koje je promatrao događaj, postojanje određenih fizičkih prepreka na tom području, ali i subjektivnih ograničenja kao što su vid i sluh svjedoka, sposobnost razlikovanja boja, psihičko stanje i slično (*causa scientiae*). Karakteristika je svih delikata s obilježjima nasilja, a osobito ubojstava da se svjedoci nalaze u specifičnom psihofizičkom stanju, da događaj koji promatraju izravno i neizravno utječe na opseg i kvalitetu njihovog zapažanje.

Na kraju, u stadiju zatvaranja intervjua, će se još jednom rezimirati najznačajnije činjenice kao bi se izbjegla mogućnost nesporazuma u komunikaciji, dati potrebne upute svjedoku, odgovoriti na neka njegova pitanja, razmijeniti kontakt telefoni i završiti intervjui. Svakako da osim verbalne komunikacije do izražaja dolazi i vještina interpretacije

⁷Ljubin, T., 2001., 189.

⁸Kada je riječ o krvnim deliktima sa smrtnom posljedicom onda pokušanih kaznenih djela.

neverbalnog ponašanja koje može biti vrlo jak indicij u ocjeni vjerodostojnosti iskaza, no daljnje elaboriranje o tim čimbenicima prešlo bi okvire organizacijskih aspekata prikupljanja obavijesti.

S obzirom na to da policijski službenici koji provode obradu terena obično nemaju potpuni uvid u činjenično stanje kriminalističke obrade vrlo često će se nakon analize upitnika i zabilješki o intervjuima s građanima koji imaju korisna saznanja pojaviti potreba za obavljanjem dodatnog intervjua. Takav intervju treba spojiti s provođenjem drugih policijskih ili istražnih radnji (pregledavanje albuma kriminalističkih fotografija, izrada fotocртеža, prepoznavanje) kako bi se što manje građani inkomodirali. Stoga već prilikom prvog razgovora policijski službenik treba procijeniti potrebu za daljnjom suradnjom i na to pripremiti građanina. Isto tako je uputno građaninu koji ima određena korisna saznanja za kriminalističku obradu u otkrivačko-dokaznom smislu ukazati da svoja saznanja iznosi samo u svrhu kaznenog postupka. Naime, osobito kod medijski interesantnijih ubojstava novinari nerijetko intervjuiraju građane s kojima je već policija obavljala intervju ne vodeći brigu o njihovoj sigurnosti (objavljaju se podaci o građanima, njihove fotografije, mjesta gdje stanuju). To je osobito značajno kada se radi o ubojstvima povezanim s organiziranim kriminalitetom gdje počinitelj nije odmah otkriven pa se na takav način otvara prostor za eventualne pokušaje utjecaja na svjedoke.

Primjeri pitanja koje možemo koristiti prilikom izrade upitnika za obradu terena nakon ubojstva vatrenim oružjem⁹ prikazani su na slici 1.

Primjer upitnika kakav primjenjuje New York City Police Department (USA)¹⁰ prikazan je na slici 2.

Razmatrano li pak strukturu i sadržaj upitnika koji se koriste u Engleskoj, a propisani su Standardnim administrativnim postupcima u organizaciji operativnih stožera engleske policije nalazimo dosta minuciozniji pristup izradi konkretnog upitnika. Postignuta je veća razina standardizacije kroz obrasce koji dopuštaju relativno pasivniju ulogu službenika koji radi obradu terena. Njegova zadaća je praćenje strukture obrasca i traženje karakteristika svjedoka među ponuđenim odgovorima. Takav pristup kasnije znatno olakšava elektronsku obradu podataka, dopušta da obradu provode i policijski službenici koji nemaju prevelikog radnog iskustva u istraživanju krvnih delikata no dosta sužava prostor kreativnosti službenika i individualni pristup.

Kao pomoć pri obradi terena može poslužiti fotocртеž počinitelja koji je izrađen na osnovi iskaza dotad identificiranih svjedoka. Kada se obavlja obrada terena s ciljem prikupljanja dodatnih dokaza o osumnjičeniku, poput lociranja stana u kojem stanuje ili je stanovao, mjesta kojima se kretao, identifikacije sudionika s kojima je kontaktirao možemo se koristiti fotografijama više različitih osoba među kojima može biti fotografija osumnjičenog. Na takav način građani mogu njega izdvojiti kao osobu koju su vidjeli u svojoj trgovini kako kupuje redovito namirnice, što može biti pokazatelj da u blizini stanuje, kako ulazi u stan njihovog susjeda, kreće se po njihovoj zgradi, u pratnji neke osobe izlazi iz zgrade u kritično vrijeme i slično. Kod korištenja fotografija treba paziti na

⁹ Pavliček, J., Specifičnosti kriminalističke obrade ubojstava počinjenih vatrenim oružjem. Neobjavljeni magistarski rad obranjen u Zagrebu 30.12.2002. na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH.

¹⁰ Geberth, op.cit., (bilj. 1.) *Canvass questionnaire*, slika 4.4., 80.

(broj predmeta)	(adresa obavljene provjere)	(vrijeme provjere)
(prezime i ime građanina)	(datum rođenja)	
(druge adrese boravišta - ako ima)		
(kontakt telefoni)		
(vozila koja koristi)	(Posjeduje li oružje?)	
(Tko stanuje u tom stanu - kući?)		
(Je li netko u zadnjih 6 mjeseci odselio?)		
(Je li netko bio dana... u vremenu od... do... u posjetu?)		
(Je li bio na mjestu ubojstva ili u blizini neposredno prije, za vrijeme ili neposredno nakon? Ako je bio, treba detaljno opisati okolnosti, eventualne druge osobe.)		
(Kada je zadnji puta bio na mjestu događaja, koliko često, tko je bio s njim?)		
(Podaci o kretanju u vremenu od... do... (Alibi.) Tko to može potvrditi?)		
(Je li poznavao žrtvu, njegove prijatelje, navike, probleme? Priroda odnosa.)		
(Kada i gdje je zadnji puta vidio žrtvu? Detaljno.)		
(Tko je bio s intervjuiranim tom prilikom?)		
(Uočavanje sustava videonadzora.)		
(Druge korisne informacije.)		
(Podaci o policijskom službeniku)		

Slika 1: Primjeri pitanja koja možemo koristiti prilikom izrade upitnika za obradu terena nakon ubojstva vatrenim oružjem

zaštitu identiteta osumnjičenog. Tako na poleđini fotografije ne smiju biti njegovi podaci. Treba voditi brigu o potencijalnom sugestivnom djelovanju na građane koji mogu nakon

inzistiranja na detaljnom pregledavanju fotografije osumnjičenog prepoznati pogrešnu osobu i tako istražitelje odvesti na krivi trag. Takav način prepoznavanja s pomoću manjeg albuma kriminalističkih fotografija ima operativno-istražni karakter s obzirom na to da odredbe ZKP/97. s izmjenama ne poznaju prepoznavanje s pomoću fotografija, a koje stajalište je zauzela i sudska praksa. U tom pogledu znatno bolje mogućnosti pruža novi ZKP koji u članku 301. stavak 5. dopušta takvu mogućnost.

UPITNIK ZA PRIKUPLJANJE OBAVIJESTI (predstavite se i objasnite svrhu prikupljanja obavijesti)			
(ime)	(prezime)	(srednje)	datum rođenja:
adresa:		telefon:	
zaposlenje (ime tvrtke – vrsta posla):		adresa:	telefon:
drugi stanari na toj adresi:		(imena i godine starosti)	
Jeste li čuli za kazneno djelo?		☐ da	☐ ne
Kako ste saznali za kazneno djelo? (Kada?)			
Jeste li poznavali žrtvu?		☐ da	☐ ne
Kakvi su bili Vaši odnosi sa žrtvom? (A ko su se poznavali datum, vrijeme i mjesto zadnjeg viđenja.)			
Jeste li bili bilo kad na mjestu događaja? (Objasniti.)			
Što znate o kaznenom djelu?			
Od svjedoka uzeta pismena izjava?		☐ da	☐ ne
Policijski službenik (ime)	(org. jedinica)	(datum)	(vrijeme)

Slika 2: Upitnik kakav primjenjuje New York City Police Department (USA)

Trajanje obrade terena nije moguće čvrsto definirati no pokazalo se kroz praksu da se najbolji rezultati postižu unutar prvih tjedan dana. Možemo govoriti ujedno i o vremenu optimalnih kognitivnih sposobnosti personalnih izvora informacija. Što vrijeme više prolazi građani se prisjećaju manje detalja¹¹ stoga je važno odmah u početku angažirati najbrojnije snage upravo na tom polju.

¹¹ "Pamćenje (memorija, sjećanje) – psihički proces koji se sastoji u pamćenju, zadržavanju i kasnijoj reprodukciji ili prepoznavanju onoga što je ranije opaženo, doživljeno ili činjeno. Pamćenje, kao i opažanje, predstavlja aktivan i konstruktivan proces na koga djeluju brojni faktori. Oni mogu dovesti

Međutim, kvaliteta provođenja intervjua u svrhu prikupljanja obavijesti od svjedoka utječe na kvalitetu svjedočenja. Pogreške tijekom intervjua i ispitivanja koje mogu dovesti do nepotpunosti, netočnosti te iskrivljenosti podataka o događaju su:

- prerano zaključivanje intervjua o tome što se dogodilo i nedovoljno detaljno intervjuiranje svjedoka;
- postavljanje pitanja i traganje za činjenicama koje idu za tim da se potvrdi vlastita hipoteza;
- interpretiranje činjenica isključivo pod vidom pristajanja uz vlastitu hipotezu, a zanemarivanje razmatranja istih činjenica pod vidom drugih hipoteza;
- postavljanje sugestivnih pitanja i dobivanje netočnih podataka;
- neostvarivanje prikladnog emocionalnog odnosa sa svjedokom, rezultat čega je nedovoljna suradnja intervjua i svjedoka. Odgovornost za suradnju je ponajprije na ispitivaču. On se mora prilagoditi svjedoku i njegovom emocionalnom stanju i otkloniti uzroke koji svjedoka čine nesklonim suradnji;¹²
- neprilagođenost procedura intervjua svjedokovoj predodžbi o kaznenom djelu;
- nedostatan vođenje brige o simultanom kapacitetu svjedoka;
- preuzimanje dominirajuće uloge od strane ispitivača;
- neobraćanje pozornosti na kraju intervjua na tzv. dopunske svjedokove obavijesti;
- nedostatak verbalnih vještina kriminalista.

6. EVIDENTIRANJE PODATAKA PRIKUPLJENIH OBRADOM TERENA

Podrazumijeva stvaranje adekvatne dokumentacije koja omogućava pregled stanja obrade, planiranje, kontrolu i efikasno pretraživanje podataka. Nužno je vođenje evidencija u elektroničkom obliku, jer je time olakšano unošenje, ažuriranje i pretraživanje baze podataka.

Prilikom obrade terena susrećemo sljedeće temeljne evidencije:

- detaljna geografska karta područja
- popis ulica i kućnih brojeva gdje će se obaviti obrada
- popis stanara
- popunjeni upitnici i službene zabilješke
- evidencija korisnih saznanja.

Osim spomenutih, mogu se nadopunjavati i druge evidencije ovisno o ciljevima konkretne kriminalističke obrade, primjerice evidencija vlasnika pojedine marke, odnosno modela vozila, ili vlasnika oružja.

Iako se većina značajnijih informacija prikupljenih od građana prenosi voditelju obrade terena na redovnim dnevnim radnim sastancima važno je osigurati kontinuirana-

do blijedenja slika i praznina u pamćenju, kao i do pogrešaka. To ima veliki značaj za psihologiju iskaza i razumijevanje različitih oblika do autentične predodžbe do koje dolazi u iskazima pojedinih sudionika u postupku. Do iskrivljavanja i blijedenja zapamćenog može doći pod djelovanjem vanjskih, objektivnih, tako i pod djelovanjem unutarnjih, subjektivnih faktora. Jedan od najvažnijih objektivnih faktora koji uvjetuje sposobnost točnog priopćavanja zapamćenoga sadržaja je protok vremena..." Modly, Korajlić; 2002. 434., 435.

¹² Ljubin, 2006., 187.

nu analizu popunjenih upitnika i službenih zabilješki i njihov unos u jedinstvenu bazu podataka.

Radi jasnijeg predočavanja situacije, ali i analize izjava građana korisno je na temelju njihovih izjava o kretanju u kritičnim vremenskim intervalima izraditi grafički prikaz u obliku vremenske linije na koju se upisuju vremena njihovog kretanja u promatranj zoni i termini uočavanja bitnih činjenica i osoba. Takvo grafičko prikazivanje podataka, uz olakšano memoriranje podataka ima i funkciju lakšeg uočavanja kontradiktornosti u izjavama.

Ukoliko i ne dođe do otkrivanja počinitelja kaznenog djela u određenom vremenu pažljivo i detaljno vođenje evidencije o obradi terena bit će od značaja prilikom svakog ponovnog aktiviranja kriminalističke obrade.¹³

7. ZAKLJUČAK

Kriminalistička praksa istraživanja ubojstava, osobito kada počinitelj nije poznat u prvim stadijima, pokazala je gotovo nezaobilaznu ulogu obrade terena. Situacije počinjenja ubojstava koje rezultiraju informacijskim deficitom u pogledu materijalnih izvora informacija gotovo guraju kriminaliste prema personalnim izvorima.

Neprovođenjem ili lošom provedbom obrade terena kod ubojstava, ali i drugih kaznenih djela, dovodimo se u opasnost da se možda u nekoj kući u blizini mjesta događaja nalazi osoba koja je vidjela počinjenje ubojstva ili neke okolnosti koje bi mogle pomoći u otkrivačko-dokaznom procesu kriminalističke obrade. Na takav način preuzimamo odgovornost za izostanak možda presudnih činjenica za kasniji kazneni postupak. Činjenice prikupljene tijekom obrade terena mogu biti značajne i u pogledu potvrđivanja i osnaživanja saznanja i dokaza dobivenih u drugim stadijima kriminalističke obrade te se kao takve vrlo često koriste u daljnjem kaznenom postupku.

Možemo zaključiti da se obradi terena treba pristupiti tek nakon adekvatnih priprema kojima će se jasno definirati parametri koje treba obuhvatiti. Uvažavanjem pak organizacijskih tehnika i metoda pojednostavljuje se provedba, dok uvođenjem upitnika i informatičke tehnologije u obradu podataka stječemo potpuni uvid u raspoložive informacije i olakšano je njihovo korištenje. Sublimat naprijed spomenutih mjera i radnji može uz određene pripreme predstavljati bazu za izradu hodograma tog segmenta kriminalističke obrade čime bi se uvelike olakšalo rukovođenje i donošenje odluka.

Provođenje obrade terena može biti vrlo iscrpljujuće, osobito kada je riječ o visoko urbaniziranim okružjima mjesta događaja. U takvim slučajevima dolazi do izražaja jedno od najznačajnijih kriminalističkih načela, osobito kada je riječ o istraživanju ubojstava, načelu upornosti. Njegova primjena se ogleda na individualnoj razini, ali i na razini čitavog tima.

Uspješnost implementacije tog načela usko je povezano i s primjenom tehnika rukovođenja i motiviranja suradnika od strane voditelja obrade.

¹³ Kako dobro ističe Walton; odlazak nazad u susjedstvo godinama ili desetljeća poslije zločina može dati vrijedne informacije. Ako se rezultati ispitivanja susjedstva nalaze u spisu njihovo korištenje je početna točka obrade. Walton, 2006., 102.

Uz adekvatne korekcije i dopune koje uvažavaju specifičnosti počinjenja pojedinih kaznenih djela moguće je opisani model obrade terena kod ubojstava u odgovarajućem opsegu koristiti i u kriminalističkim obradama nekih drugih kaznenih djela gdje postoji potreba za identifikacijom i prikupljanjem obavijesti od personalnih izvora. Kvalitetna implementacija svakako zahtijeva donošenje internih taktičkih uputa o temeljnim načelima provođenja obrade terena. Na takav način bi se postigao zadovoljavajući stupanj standardizacije, a time i mogućnosti kvalitetnije analitičke obrade podataka.

LITERATURA

1. Gačić, M. (2001). *Pisanje i objavljivanje znanstvenih i stručnih radova*. Zagreb: MUP RH.
2. Geberth, V. J. (2006). *Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures, and Forensic Techniques, Fourth edition*. CRC Press.
3. Jurina, M. i dr. (1999). *Planiranje, temelji sustava i metodologije, Krimarak 7*. Zagreb: MUP RH.
4. Ljubin, T. (2000). *Kako povećati dosjećanje svjedoka: Kognitivni intervju*. *Policija i sigurnost*, (9) 3-6, 187.-199.
5. Ljubin, T. (2006). *Prikupljanje obavijesti i ispitivanje osjetljivih i zastrašenih svjedoka*. U: Glušić, S., Klemenčić, G., Ljubin, T., Novosel, D., Tripalo, D., Vermeulen, G. Procesne mjere zaštite svjedoka. Priručnik za obuku policije, državnih odvjetnika i sudaca. Strasbourg: Vijeće Europe, 184.-224.
6. *Major Incident Room Standardised Administrative Procedures*, (2000). Published by ACPO, National Crime Faculty, UK, Bramshill.
7. Modly, D. (1994). *Objašnjenje trileme ubojstvo, samoubojstvo, nesretni slučaj*. Zagreb: MUP RH.
8. Modly D., Korajlić N. (2002). *Kriminalistički rječnik*. Tešanj: Centar za kulturu i obrazovanje, 251.
9. Pavliček, J. (2002). *Specifičnosti kriminalističke obrade ubojstava počinjenih vatrenim oružjem* Neobjavljeni magistarski rad. Policijska akademija, Visoka policijska škola.
10. Roso, Z. (1995). *Informativni razgovor i intervju*. MUP RH, Zagreb, 1995.
11. Walton, R. H. (2006). *Cold Case Homicides; Practical Investigative Techniques*. CRC Press.
12. *Zakon o kaznenom postupku*. NN 110/97., 27/98., 58/99., 112/99., 58/02., 143/02., 115/06. Zagreb: Narodne novine.
13. *Zakon o kaznenom postupku*. NN 152/08. Zagreb: Narodne novine.

Summary

Josip Pavliček

House to House Enquiries in Homicide Investigation

House to house enquiries will always be an important tactical consideration for the investigators whilst at the same time having the potential to be resource intensive, costly and yielding low investigative benefit. The main object this enquiries is to conduct a large number of interviews in a defined area in order to identify persons who can provide information about specific homicide. It is important to take this action as quickly as possible.

Alternatively, by applying an intelligent approach to key sites identified by reason of location, significant sightings and evidential discovery, house to house enquiries have the potential to be an effective tactical option providing valuable information and evidence. If managed prudently house to house enquiries can be cost effective. This article identifies a standard system for controlling house to house teams, together with nationally drafted documents, for example, questionnaires, index cards and other administrative forms.

Key words: homicide, house to house enquiry, investigative interview.